

Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)

Journal of Abant Cultural Studies

2025, 10(20): 137 – 152

Haber Söyleminde İdeoloji: 14 Mayıs 2023 Türkiye Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Haberleri Örneği

Ideology in News Discourse: The Case of May 14, 2023 Turkish Presidential Elections News

Rengim SİNE NAZLI¹

Bilal Erkan DEĞER²

Geliş Tarihi (Received): 04.10.2025

Kabul Tarihi (Accepted): 28.10.2025

Yayın Tarihi (Published): 31.10.2025

Öz: Medyada üretilen içerikler, çoğunlukla egemen yapının ideolojik söylemlerinin bir yansıması olarak şekillenmektedir. Ancak medya, yalnızca egemen söylemlerin taşıyıcısı değil, aynı zamanda karşıt ideolojilerin de kendilerini ifade ettiği bir mücadele alanı niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda haber metinleri, ideolojik çatışmaların en görünür hale geldiği araçlardan biri olarak öne çıkmakta; ekonomik ve politik belirlenimlerle biçimlenen gerçeklik, haber dili aracılığıyla yeniden üretilmektedir. Bu çalışma, söz konusu söylemsel yeniden üretimi görünür kılmak amacıyla 14 Mayıs 2023 Türkiye Cumhurbaşkanlığı Seçimi'ne ilişkin haberleri, Van Dijk'in Eleştirel Söylem Analizi yöntemiyle incelemeyi amaçlamaktadır. Örneklem olarak ideolojik yelpazede farklı konumlara sahip olan Hürriyet, Sözcü, Yeni Şafak ve Cumhuriyet gazeteleri seçilmiştir. Yapılan çözümlemeler sonucunda, haber içeriklerinin yalnızca bilgilendirme amacı taşımadığı; aksine, haber kuruluşlarının sahiplik yapısı ve ideolojik yönelimlerinin, haberin aktarımında belirleyici bir unsur haline gelerek, gazetecilikte nesnelliğin önüne geçtiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cumhurbaşkanlığı Seçimleri, Söylem analizi, İdeoloji.

&

Abstract: Media content is often shaped as a reflection of the dominant structure's ideological discourses. However, the media is not only a carrier of dominant discourses but also a battleground where opposing ideologies express themselves. In this context, news texts stand out as one of the tools through which ideological conflicts become most visible; reality, shaped by economic and political determinants, is reproduced through the language of the news. This study aims to examine news coverage of the May 14, 2023 Turkish Presidential Election using Van Dijk's Critical Discourse Analysis method to make this discursive reproduction visible. The newspapers Hürriyet, Sözcü, Yeni Şafak, and Cumhuriyet, which occupy different positions on the ideological spectrum, were selected as samples. The analyses revealed that news content does not solely serve the purpose of informing; on the contrary, the ownership structure and ideological orientations of news organizations become decisive factors in the transmission of news, hindering objectivity in journalism.

Keywords: Presidential Elections, Discourse Analysis, Ideology.

Atıf/Cite as: Sine Nazlı, R., Değer, B.E. (2025). Haber söyleminde ideoloji: 14 Mayıs 2023 Türkiye Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Haberleri Örneği, Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 10(20): 137-152.

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/akader>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University– Bolu

¹ Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, rengimsine@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9784-766X.

² Doktora öğrencisi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, bilalerkan@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5265-1102.

Giriş

Medyada yer alan içerikler kendini sürekli olarak yenilemektedir. Her yeni içerikle birlikte çeşitli görüş ve düşünceler de toplum ile buluşturulmaktadır. Yazılı, sözlü ve görüntülü içeriklerle medyada fikirler aktarılmaktadır. Tek bir görüşün bulunmadığı medya içeriklerinde birbirine zıt görüşler ve birbirini destekler görüşler de yer alabilmektedir. Zira medyanın toplumun aynası olması özelliği de çok sayıda görüşün medyada temsil edilebilmesine dayanmaktadır. Ancak ekonomi-politik ve ideolojik belirlenimler doğrultusunda habere iştilal eden olaylar sunulurken bu değişkenler habere yansıtılabilmektedir. Objektiflik ve nesnellik unsurları ekseninde haber içeriklerini oluşturması beklenen medya kuruluşlarının da söz konusu ideolojik belirlenimlerin etkisinde kalması haberciliğin en temel problemleri arasında yer almaktadır. Böyle durumlarda gazeteler nesnel bir haber aktarımındansa bir görüş savunucusuna dönüştüğü yönünde eleştirilmektedir. Bu bağlamda ideolojik kaygılar içinde hazırlanan haberlerin doğru ve nesnel bir bilgi aktarması tartışmalı bir durum olarak görülmektedir.

Medyanın toplum üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda ideolojik açıdan önemli bir mecra olarak görülmesi oldukça doğaldır. İdeolojinin medyayı şekillendirmesi hem söylem hem de içerik bakımından kendini gösterebilmektedir. Bunu tespit etmek amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Haberin içerdiği ideolojik kaygıların ve haberdeki söylem kodlarının belirlenebilmesi için çoğunlukla söylem analizi yöntemi kullanılmaktadır. Haberlerin içinde yer alan bu kodların söylem içinde ne şekilde verildiğini incelemek, haberlerde yer alan görüşleri ortaya çıkartmak, ideolojinin söyleme olan etkisini görmek açısından da önem teşkil etmektedir. Söylem analizinin genel hatlarıyla tanımlanması ve yapısının belirlenmesine dair Van Dijk (2001) "Critical Discourse Analysis" çalışmasını yayınlamıştır. Çalışmada söylem analizinin tarihi süreci, yapısı ve yöntemi anlatılmıştır. Söylem analizinin nitel çalışmalarda nasıl kullanıldığı ve söylem analizinin ilkeleri Çelik ve Ekşi (2008) tarafından yapılan "Söylem Analizi" başlıklı çalışmayla ortaya konulmuştur. Toruk ve Sine (2012), "Haber Söylem Üretimindeki İdeolojik Etki: Wikileaks Haberleri" başlıklı çalışmalarında Wikileaks haberlerinin yayınlanmasındaki farklılıkları gazeteler özelinde incelemiş ve yayın politikalarının haberleştirmede farklı söylemleri oluşturduğu sonucuna ulaşmışlardır. Şah (2020) "Eleştirel Söylem Analizi: Temel Yaklaşımlar" başlıklı çalışmada söylem analizinin gelişimini ve öne çıkan isimlerini incelemiştir. Çalışma kapsamında eleştirel söylem analizinin temel prensiplerini, teorik yönünü ve yöntemsel gelişimini öne çıkan isimlerle değerlendirmiştir. Sallan Gül ve Kâhya Nizam (2021), "Sosyal Bilimlerde İçerik ve Söylem Analizi" başlıklı çalışmalarından içerik ve söylem analizine dair incelemeler yapmış, Foucault ve Van Dijk ekseninde incelemeler yapmışlardır. Günay (2022) "Van Dijk'in eleştirel söylem analizi bağlamında Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaşa ilişkin Le Monde ve Le Figaro'da kullanılan haber başlık ve girişlerinin analizi" isimli çalışmada Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaşta kullanılan haber başlık ve girişlerinin makro ve mikro yapısı incelenmiş haberler bu bağlamda Van Dijk'in söylem analizi temelinde analiz edilmiştir.

İdeolojilerin etkin bir şekilde topluma aktarılmasında medya oldukça etkili bir aktördür. Söylem ile ideolojiler medya aracılığıyla toplumda etki alanlarını genişletebilmektedirler. Topluma bir yön verme amacı güden ideolojiler söylemin etkinliği ile toplum üzerinde etkilerini arttırabilmektedirler (Çakmak ve Bilişli, 2019; Yıldız ve Günay, 2011). İdeoloji ve söylemin birbirleri ile etkileşimli yapısı medya ile yayılabilme imkânı bulmaktadır. En önemli enformasyon kaynağı olan medya, ideoloji için güçlü bir etkileşim mecrası olarak görülmektedir. Medyadan topluma aktarılan haberlerin belirli bir ideolojik bakış açısıyla konumlandırılmasına dair incelemeler yapılacak olan bu çalışmada belirlenen *Sözcü*, *Hürriyet*, *Yeni Şafak*, *Cumhuriyet* gazeteleri özelinde "14 Mayıs Türkiye Cumhurbaşkanlığı Seçimi"ni konu edinen haberler Van Dijk Eleştirel Haber Söylem Analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

1. İdeoloji ve Dil İlişkisi

İdeoloji kavramı kaygan bir zemin üzerinde temellendirilmesi sebebiyle kesin ve net bir tanıma oturtulamamaktadır. Fransız kökenli olan ideoloji kelimesi Fransız Devrimi'nden hemen sonra, Bacon ve Hobbes gibi isimlerden de etkilenen Antoine Destutt de Tracy tarafından 17. yy'da kullanılmıştır Fikirlerin

doğuştan değil, fiziksel duyular aracılığıyla oluştuğunu savunan *de Tracy*, dini ve metafizik unsurlardan bağımsız bir düşünce biçimi ortaya koyarak ideoloji kavramını açıklamıştır. İdeoloji kavramı böylelikle tanımlanmış ve ilk yıllarında pozitif bir anlama sahip olmuştur. Aynı dönemde Almanya’da *Hegel*, ideolojiyi tarihsellik bağlamında ele almış; tarihsellikten bağımsız bir düşüncenin varlığını reddederek *Marx* üzerinde önemli bir etki bırakmıştır. Marksizim ise hem Alman hem Fransız düşüncelerini birleştirerek ideolojiye siyasal bir boyut kazandırmıştır (Mc Lellan, 2012; Devran, 2010).

Sözcük yapısı olarak bakıldığında Latince kelimeler olan *idea* ve *logy*’nin bir araya gelmesi ile oluşan yeni bir sözcük olan ideoloji, Türk dil kurumuna göre³ ise ideoloji sözcüğü “*Siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükûmetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dinî, moral, estetik düşünceler bütünü*” şeklinde tanımlanmaktadır. İdeolojinin anlamına dair çok çeşitli tanımlamalar yapılsa da belli başlı tanımlamaları; toplumsal hayatın içindeki anlamların ifadesi, sınıfsal fikirlerin ortaya konması, siyasi iktidarın düşüncelerini toplum genelinde kabul ettirmesi şeklindedir (Devran, 2010: 15-17). İdeolojiye dair tanımlarda belirli sosyal sınıfların üstünlüklerini diğer sosyal sınıfların üzerinde sürdürmesinin ekonomik, sosyal ve politik yönü ortaya konulmaktadır (Güngör, 2001). Egemen sınıfın üstünlük yapısı ideoloji ile tanımlanmaktadır ve bu ilişkiler üzerinden ideoloji kavramı açıklanmaktadır (Topakkaya, 2007: 167-170; Çubukçu, 1994).

İdeoloji kavramı kamusal kullanımında olumsuz anlamlarla da karşılaşmıştır. *Marks* ve *Engels*’in oluşturduğu anlamda ideolojinin olumsuz yönü ortaya konulmuştur ve ideolojinin gerçek dışı, çarpık bir sistem olduğu savunulmuştur. Buradan hareketle ideoloji en genel haliyle bir başkasının siyasi düşüncesi, düşünce yapısını ifade etmektedir. Alman İdeolojisi eserinde *Marks* kendi fikirlerini oluşturmaya başlamış ve düşüncelerini temellendirerek ideolojiye dair bakış açısını da ortaya koymuştur. İdeolojinin yaygın bir hale gelecek olan kullanımının başlangıcı olarak *Marks* ve *Engels*’in fikirleri gösterilebilmektedir. İdeoloji kavramının toplumun çözülmesinde materyal bir rolünün ortaya konması da yine Alman İdeolojisi eseri ile gerçekleşmiştir. İdeolojiyi egemen düşüncelerin karşıtı olarak açıklarlar ve “*bizimki düşünce karşınki ise ideolojidir*” şeklinde bir fikir yapısına sahiptirler (Van Dijk, 2019: 15). *Marks* ve *Engels*’e göre ideolojiler yanlış inançlardır, toplumsal ilişkileri gizler, ötekilerin düşüncesidir ve yanlışın kendisine hizmet eden politik bir yapıdadır. Bu bağlamda Marksist görüşte ideoloji yanlış bilinç olarak aktarılmaktadır (Toruk ve Sine, 2012: 353; Çelik, 2005).

Marksist görüşten etkilenen *Althusser*, devletin varlığını geliştirmek ve sürdürmek için baskı aygıtlarını ve ideolojik aygıtlarını geliştirdiğini söyler. Devletin baskı aygıtları güç kullanmaya dayalı olan ordu, polis, mahkemeler olarak aktarılmaktadır. Devlette burada aslında baskı aygıtları arasında görülmektedir. Fakat devlet aynı zamanda ideolojik aygıtları da kullanmaktadır. Devletin ideolojik aygıtları olarak ise eğitim, din, aile, kültür gösterilmektedir. Devletin baskı aygıtlarının yanında devletin ideolojik aygıtları daha örtük ve rıza temelli bir süreç yürütmektedirler. Devletin ideolojik aygıtları ile zor kullanma yerine ideolojilerin oluşması ve yerleşmesi amacı güdülmektedirler. Devletin baskı aygıtları kamuda kendine yer bulurken devletin ideolojik aygıtları tamamen özel alana hitap etmektedirler. *Althusser*’e göre ideolojilerin tarihi olmadığı, bireye özne özelliği kazandırdığı ve ideolojilerin bireylerin gerçek varoluş koşullarıyla kazandığı bir imgelem olduğu belirtilmektedir (Althusser, 2010; Bulut, 2011). *Althusser* bireylere öznellik kazandırarak toplumsal bir yapı inşa edilmesinden bahseder fakat bu durum bir yanılsama olarak ideoloji tarafından inşa edilmektedir. İdeolojiyle birlikte birey kendini çerçevelenmiş bir tanımlama sisteminde bulmaktadır. Bireyin kendini tanımlamasının genel belirleyeni ideolojiyle oluşturulmaktadır. İdeoloji bireye özne gibi seslenir ve bireyin özneliğini oluşturur. Bu süreç de *Althusser*’in ‘çağırma’ olarak adlandırdığı süreçtir (Subaşı, 2018). İdeolojiyle birlikte bireyin toplumsal

³ İdeoloji: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 28.08.2023

sistem içinde uyumlu bir şekilde yer aldığı belirten Althusser, Marks'ın *Alman İdeolojisi* çalışmasında belirttiği ideoloji fikirlerini çürütür ve kendi fikirlerini ortaya koyar.

İdeolojiye dair düşüncelere ve tanımlara bakıldığında kesin ve ortak bir tanıma rastlamak oldukça güçtür. Çeşitli yönlerden muğlak bir kavram olan ideoloji ortak bir tanıma sahip olamadığı gibi hakkında da birbirinde farklı düşünceler mevcuttur. Van Dijk'a (2019: 14-22) göre ideolojiler en genel tanımıyla bakıldığında bir grubun üyelerinin köklü inançları olarak gösterilmektedir. Biz ve onlar anlayışı ile temellenen ideolojiler aslında ikiliklerden bahsederek kendini oluşturmuştur. Marks ve Engels'in Alman İdeolojisi eserine gönderme yapan Van Dijk, biz gerçek bilgiye onlar ise ideolojiye sahiptir şeklinde ideolojiyi açıkladıklarını ve ikiliklerin ideoloji kavramı içinde kurulduğunu ifade etmektedir. İdeolojiler söylemlerle aktarılmakta ve ideoloji süreklilik kazanması için söylemlerle yeniden üretilmektedir. Toplumsal olarak üretilen ideolojiler bireye etki eder fakat ideolojiler bireysel değil toplumsaldır. İdeolojiler yapı gereği bireysel inançlardan değil ortak toplumsal inançlardan oluşmaktadır. İdeolojilerin oluşumunda söylemin belirleyici rolü ön plana çıkarılmaktadır. Van Dijk inanç ile ideoloji arasında da bağ kurar, bu bağın yine toplumsal açıdan yapısına dikkat çeker. Böylelikle aslında ideolojinin toplumsal yapısının sağlaması da yapılmaktadır. Bağlamlaştırma ile eski ve yeni arasında köprü kurabilen birey ideolojinin hem tarihsel yapısını hem de toplumsal yönünü görebilmektedir. Bu yapıda hem ideolojilerin öğrenimi hem de temsilinde topluma büyük önem verilmektedir.

Gramsci'nin ideolojiye dair düşünceleri genellikle çeşitli kavramlarla ilişkili olarak görülmektedir. Gramsci net, somut bir ideoloji düşüncesinden bahsetmez ve ideolojiyi kullanmak yerine felsefeler, dünya görüşleri gibi kavramları kullanmaktadır. İdeolojilerin değerlendirilmesinde ise boyun eğme ve bağımlılığı birbirleri ile ilişkilendirebilme becerisinin etkili olduğunu belirtmektedir. Sınıflar ve tarih arasında bir birleştirici güç olarak gördüğü ideolojinin siyasal olarak aktifliği ve tarihsel açıdan gerçekleşmesi Gramsci için ideolojinin gerçekliğini oluşturmaktadır (Subaşı, 2018). Gramsci ideolojiye dair fikirlerinde hegemonyaya da yer vermektedir. Hegemonya kavramı ile Gramsci toplumsal ilişkilerin bir anlamda tasvirini de yapmıştır. Hegemonya kavramını geliştirirken Lenin'in etkisinde kalmış, hegemonyanın sınıfsal temelli yapısını kabul edip aynı zamanda kültür, düşünce, ahlak gibi işlevlere de göndermeler yaparak hegemonyaya katkıda bulunmuştur.

Gramsci ile gelişen hegemonya kavramında burjuvazi yönetiminin işçi sınıfından bir onay görmesi ile aralarında bir ilişki oluşturulabilmektedir. Hegemonya ile kastedilen aslında bir üstünlük tanımlamasının yanında boyun eğen sınıflar arasındaki kaynaşma olarak da görülmektedir (Çoban, 2012: 4). Bu düşüncenin yanı sıra hegemonya kavramında yöneten ile yönetilen sınıf arasındaki karşıtlık içeren ilişkinin ortaya çıkarılması ve yeni bir tarihsel kanat oluşturulma yöntemleri bulunmaktadır (Ocak, 2018: 66-67). İkiliklerden yararlanan Gramsci hegemonya kapsamında siyasal eylemde ikili bakış geliştirmektedir. İdeolojiye dair düşüncesini ise maddi pratik içinde sınıfların mücadelesi ve tanımlanması olarak ana hatlarıyla belirlemektedir (Bulut, 2011: 196-197). Bu kapsamda sivil toplum ve siyasal toplum ayrımı yapar. Ayrımını yaptığı iki toplum için de ikilikleri geliştirir. Egemenlik ve şiddet siyasal topluma dair geliştirilen; rıza ve hegemonya sivil topluma dair geliştirilen ikiliklerdir. Gramsci hegemonyada hem küresel hem de yerel süreçlerden bahsetmektedir. Yerel süreçler olarak söylem ile toplumsal ilişkilerin oluşturulması ve yeniden oluşturulması gösterilmektedir. Küresel süreçler olarak ise yerel söylemleri aşan, birleştiren ve ayıran süreçler örnek gösterilmektedir (Fairclough, 2003:163-165). Bu süreçler söylem oluşumunda önem verilen süreçler olarak öne çıkarılmaktadır. Gramsci Marksist düşünce temelinde ideolojiyi incelemiş ve ideolojinin sınıfsal olarak rolüne odaklanmıştır. Sınıfların mücadelelerinde ideolojinin etkinliği ve yeri Gramsci ile Marksist düşünceye dahil olmuştur. Aşağı sınıfta olanların günlük mücadelelerinin ideoloji gözünden incelenmesini sağlamıştır. İdeolojinin sınıfsal boyutların oluşmasında ve sınıfların ideoloji temelli bir yönde kabul görmesinde Marksist düşünce ile fikirlerini ortaya koymuştur (Dural, 2012: 312-313).

Stuart Hall ise kültürel çalışmalar kapsamında ideolojiye dair fikirlerinden bahsederken Marksist bakıştan, Gramsci'nin hegemonyasından ve Althusser'in ideoloji fikirlerinden yararlanmıştır (Gökgül, 2023: 62-64). Hall, Gramsci'nin aksine ideolojinin bir hegemonya biçimi olarak değil sosyal sınıfın bir

araya gelmesine yardımcı olan bir ilişkiler bütünü olarak görülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Yöneten bir sınıfın varlığı burada da kabul edilmektedir (Halifeoğlu, 2015: 233-237). Yöneten sınıfın zor kullanmadan yönetilen sınıf üzerinde üstünlük sağlaması hegemonyada görülmektedir. Hegemonyada ekonomik üstünlüğün yanında yönetilen sınıfın hayatının tüm yönleriyle sarıldığı bir üstünlük yapısından bahsedilmektedir. Yönetilen sınıfın alışkanlıklarının rızaya dayalı şekilde dönüştürülmesi de yine hegemonya kapsamındadır. İdeolojiler ise hegemonya içinde bireylerin kendi var oluş koşullarını yaşama tarzları olarak gösterilmektedir. Hall'e göre ideoloji ayrı ayrı kavramların bir araya gelmesiyle değil farklı unsurların eklenmesinde fark yaratıcı bir anlam bütünlüğü oluşturabilmektedir. Aynı kavramlar farklı ideolojilerde farklı anlamları çağırıştırabilmektedir ayrıca ideoloji bireyin söylemlerinde oluşmamaktadır. İdeolojiler bireysel bilinç ürünü olarak görülmezler. Onlar bireyi önceden belirler ve söylemlerinin şekillenmesini sağlar. Bunun yanı sıra aynı konular farklı ideolojilerde o ideolojiye uygun şekilde inşa edilebilmektedir (Subaşı, 2018: 498-500; Hall, 1999). Hall'ün ideoloji düşünceleri dile de dikkat çekmektedir. İdeoloji ile dilin ilişkili olduğu belirtmektedir. Aynı zamanda dilin anlam ve kültür için de önemli olduğunu belirtmektedir.

Dile dair düşünceler epistemolojik, semiyotik olarak kendini geliştirirken dil ile toplumsal bağlamların ilişkisinin ortaya çıkarılması konusunda yetersiz kalmışlardır. İdeolojinin kendini hâkim konuma getirebilmesi ve sürekliliğini sağlayabilmesi için dilde ve bireyde karşılık bulması önemlidir. İdeolojinin bireyde karşılık bulabilmesi ise dil ile gerçekleşmektedir. Dilin toplumsal ilişkilerin boyutlarını ortaya koymada yetersiz kalması söylem analizi çalışmalarına yönelime sebep olmuştur (Karaduman, 2017: 34-35). Toplumsal ilişkiler ve dil arasındaki yapı ortaya konurken de belirli isimlerin fikirlerine yaslanarak ideoloji, dil ve söylem arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Toplumun bu ilişkideki yerine ve toplumsal ilişkilerin bağlamlarına böylelikle dikkat çekmektedir. Van Dijk, Wodak, Foucault, Fairclough gibi isimler ise söylemin toplumsal ilişkilerin inşasındaki yeri ortaya koymaya çalışmışlardır.

2. Eleştirel Söylem Analizine Genel Bir Bakış

Söylem analizinden bahsederken kısaca söyleme değinmek yerinde olacaktır. Söylem bir meta-eylem olarak gösterilmektedir ve sosyal hayatın her alanında görülmektedir. Söylem sosyal hayatın yanı sıra siyasi, ekonomik, kültürel pek çok alandadır. Söylemler dil pratikleridir ve dil pratiklerinin süreçleri olarak da açıklanmaktadır (Oğuz, 2008: 53). Dilsel faaliyetler, dil uygulamaları söylem ile ortaya konurken aynı zamanda söylem sistematik bir dilsel kurallar bütünüdürün ortaya konması olarak da belirtilmektedir. Toplumsal ilişkilerin ve toplumsal yapının dilsel yönüyle ortaya konması söylem ile gerçekleşebilmektedir (Çelik ve Ekşi, 2008: 101). Bu toplumsal ilişki alanı ise bireylerin sosyal ilişkileri, toplumsal paylaşımları ve bireyin kişisel görüşü şeklinde tanımlanabilmektedir. Söylemde toplumsal yönüyle bakıldığında söz ve yazılar ile söylemler bireyler arasında aktarılmaktadır. Bireyler için söylemin oluşması söz ve yazı ile gerçekleşmektedir. Söylem ile dilin sosyal bir pratik olarak görüldüğü, dilin sosyal pratik yapısının ortaya konulduğu söylenebilir.

Söylem ve dil arasındaki ilişkiye bakıldığında ise söylemin dil içinde sabit bir yeri olmadığı görülebilmektedir. Dil ile söylem ilişkisinde söylem dilin bir kullanımıdır. Söylem dil pratiklerinin yanında toplumun diğer ilişkileri ve yönleriyle de alakalıdır. Toplum ve dilin arasında söylem bir köprü olarak görülebilmektedir. Söylem ile birey özne haline gelmekte ve öznenin bakış açısını yine söylemler oluşturmaktadır. Dilin işlevsel yönü söylem ile ortaya çıkabilmektedir (Gölcü vd., 2019: 227). Toplumsal olarak ortaya çıkan dil pratikleri ile söylem de kendini ortaya koyabilmektedir. Söylem toplumun kendi içinde geliştirdiği ilişkileri çeşitli şekillerde oluşturmaktadır ve bireyin kendine özne yetkinliğini veren de yine söylem olarak kabul görmektedir. Söylem analizi dilin zayıf kalan yönleri olan toplumsal ilişkilerin yapısının ortaya çıkarılması, bağlamların ortaya konulması yönlerini tamamlamaktadır.

Söylem ideolojinin etkisinde kalabilmektedir. Dil, söylem ve ideoloji birbiriyle ilişkilidirler. Söylem analizi ile dil, medya, ideoloji ve düşünceler ortaya çıkarılabilmektedir. Toplumsal ilişkilerde söylemin görülmesi ile söylemin analizi de gerekli hale gelmektedir. Bireyin kendine dair ipuçları barındıran söylem aynı zamanda bireyin sahip olduğu ideolojiye dair ipucu da barındırabilmektedir. Söylemde sadece bir iletinin oluşturanı değil aynı zamanda iletiye dahil olan kişiler, iletinin amacı, iletinin yapısı da göz önünde bulundurulmaktadır (Çelik ve Ekşi, 2008; Toruk ve Sine, 2012). Söylem dil ile oluşabilirken aynı zamanda diğer değişkenlerin de etkisinde kalabilmektedir. Söylemin oluşumunda arka planı çeşitli etmenler oluşturabilirken söylemin ifade edilmesinde dilin güçlü bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Dil bu bakımdan önemli bir söylem analizi alanı olarak görülmektedir. Geliştirilen çalışmalarla birlikte dilin söylemdeki rolü ve söylem analizindeki yeri de ortaya çıkarılmıştır. Söylem analizi hem yazılı hem sözlü hem de sosyal bir analizi gerektirebilmektedir. Çalışma kapsamında yapılacak incelemede Van Dijk'ın söylem analizine dair fikirleri yer alacak ve bu kapsamda bir inceleme gerçekleştirilecektir. Söylem analizinde Foucault'un söyleme dair görüşlerine bakılması da yine çalışma kapsamında yerinde olacaktır.

Foucault söyleme dair düşüncelerinde söylemin güç ve iktidarla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Söylemin politik ve siyasi yapıdan bağımsız olamayacağını ifade etmektedir (Gül ve Nizam, 2021: 189). Foucault'nun söylem analizlerinde iktidar önemli bir yer tutar ve söylemin dışında yer almaz (Şahin, 2017: 130). Foucault yapı ve söylemin karşılıklı ilişkisi olduğunu belirtmektedir. Söylemin yapıyı yapının da söylemi şekillendirdiğini belirterek karşılıklı ilişkilerini ortaya koymaktadır. Söylemin iktidar yapılarının inşasında önemli olduğunu ve bilgi-iktidar ilişkisinin söylemde bir arada olduğunu belirtmektedir (Güngör, 2020: 8-9). Foucault'ya göre söylemin eklenilebilir yapısı içinde dil yorumdan bağımsız değildir. Foucault söylemde entelektüellere dikkat çeker ve entelektüellere işlevsel bir rol atfeder. Entelektüeller söylemlerinde siyasetten bağımsız olamamaktadır ve bilincin failer olarak bu ilişkide yer almaktadırlar (Çelik ve Ekşi, 2008: 113-114). Yani bakıldığında belirli olgular belirli noktadaki kişiler tarafından söylendiğinde bir değere sahip olabilmektedir. Buna ekonomiden, askeriyeden, sosyal hayattan kişi ve olgular örnek verilebilir. Burada söylemde profesyonelliğe de dikkat çeken Foucault söylem üretiminin kurumsallaşan bir yapıda ortaya çıktığını söyler. Söylem yapıları kurumsal yapılarda ortaya çıkarken aynı zamanda kurumsal yapıyı da oluşturmaktadırlar.

Sosyal yapı ile söylemin belirlendiği düşüncesinde kelimelerin anlamları çeşitli sosyal yapı ve kurumlara göre farklılık gösterebildiği için genel kabul gören bir söylemin var olduğu düşüncesi geçersiz kılınmaktadır. Foucault dil ve metin çalışmalarına dikkat çeker ve bu çalışmaların söylemin hem nesnesi hem de öznesi olarak görülmesi gerektiğini belirtir (Şahin, 2017: 124-126). Söylemin metinle ilişkisi olduğunu ifade eder. Söylemin denetim ve sınırlamasından bahseden Foucault bu yapıyı üç başlıkta toplar. Bunlar; dışsal denetim sınırlama, içsel denetim sınırlama ve söylemde raslantısallığı önemsizleştirerek belirli kurallarda söylemin ortaya çıkması şeklinde ifade etmektedir (Güngör, 2020: 9). Söylem yapılarına bakıldığında ise hem bir karşıtlık hem de bir alt üst ilişkisi olabildiği ifade edilmektedir. Söylemlerin oluşumunda iktidar ilişkisi içinde hem bir alt üst ilişkisi hem de bir karşıtlık olabildiği görülmektedir. Bu sebeple söylem ve iktidar yapıları birbirleri ile ilişkilidirler (Gül ve Nizam, 2021: 190).

Foucault'nun söyleme dair fikirlerinden temellenen düşüncesi ile fikirlerini şekillendiren Fairclough dili sosyal ve siyasal yönlerinden ilişkilendirmektedir. Dil, ideoloji ve iktidar üçgenindeki yapısal durumu da göz önünde bulundurarak söylemi incelemektedir (Güngör, 2020: 8; Gündüz ve Arıkan, 2018: 157). Fairclough söylem analizinde üç aşamadan bahsederek eleştirel söylem çözümlemesine katkıda bulunmaktadır. Metinler ile toplumsal olayların ilişkilerinin ortaya konulması, metinlerin oluşumundaki güç ilişkilerinin ortaya konulması, söylem ile gücün ele geçirilmesi arasındaki ilişkinin-mücadelenin ortaya konulması şeklinde üç aşamadan bahseder (Müfitler, 2023: 81; Devran, 2010: 63-64). Söyleme dair belirlediği maddelerle ise söylem analizine dair bir özetleme yaparak kendi görüşünün çerçevesini belirlemiştir. Buna göre ise sosyal sorunlar eleştirel söylem analizinin konularındandır, söylem ile toplum ve kültür oluşmaktadır, söylemin tarihi yönüne dikkat çeker (Karaduman, 2017: 39; Çelik ve Ekşi, 2008:

114). Metin ile toplumun ilişkisini belirtir ve söylemin yorum yönünü de ortaya çıkartmaktadır. Söylem analizi yaparken söylemi tarihsel bağlarından ayırmamaktadır. Böylece söylemin tarihsel, kültürel, ideolojik, hegemonik ilişkileri kapsamında yapısal bir çözümlemesini gerçekleştirmektedir (Ercan ve Danış, 2019: 545-546).

Eleştirel söylem analizinde önemli isimlerden biri olan Van Dijk bu analiz içinde kendi yaklaşımını sosyo-bilişsel söylem analizi olarak tanımlamaktadır. Analiz kapsamında söylem, biliş ve topluma dikkat çekmektedir. Van Dijk analizinde biliş yer verirken söylem ile toplum arasında da bir ilişki kurmaktadır. Söylem analizi içinde dil ve dilin kullanım pratiğine önem atfetmektedir. Söylemlerin belirlenimi ise metinler, mesajlar, konuşmalarla gerçekleşmektedir. Söylem ve biliş dair fikirlerinde ise Van Dijk söylemi iletişimsel olay açısından, bilişi hem bireysel hem de sosyal biliş etmenleri açısından ele almaktadır. Van Dijk söylemin, bilişin ve toplumun bağlamını açıklamaya çalışarak bağlamın öznelliğine dikkat çekmektedir. Bağlam en özet haliyle bireyin iletişim ortamındaki öznel zihinsel temsili olarak görülmektedir. Böylelikle söylem ve sosyal yapılar arasındaki ilişki de ortaya konulmaktadır (Toruk ve Sine, 2012: 358; Şah, 2020: 217).

Toplumsal yönü belirleyen ve bireye çeşitli mesajlar iletme işlevi üstlenen metinler, söylem olarak değerlendirilebilmektedir. Haberlerin de toplumsal ve söylemsel yönleriyle incelenip söylem yapıları ortaya çıkarılabilmektedir. Söylem içinde güç ilişkilerini ortaya çıkaran söylem analizi bunu yaparken de eleştirel bir yapıdadır (Devran, 2010: 28-29). Söylemi sadece söylem olarak bağlamından kopararak incelemeyiz. Haberin toplumun etmenlerinden ayrı olamayacağı gibi eleştirel söylem analizinde de yine haberi oluşturan etmenler göz önünde bulundurularak incelemeler gerçekleştirilmektedir (Karaduman, 2017: 38). Van Dijk yaptığı çalışmalar ile eleştirel söylem analizinde iktidarın ortaya çıkışında söylem yapılarının toplumsal rolüne dikkat çekmiştir. Çalışmalarında toplumsal farklılıklardan bahsederken ırkçılık başlığı ile genel bir toplumsal farklılığı ortaya koyar ve söylem inşasında nasıl bir düzende olduğunu ortaya çıkarır (Güneş, 2021: 157; Van Dijk, 2003; Van Dijk, 1991).

2. 14 Mayıs Türkiye Cumhurbaşkanlığı Seçimi Haberlerine Dair Söylem Analizi

3.1. Analiz Edilecek Sorunsal

14 Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı Seçimi ile Türkiye seçim sürecini geçirmektedir. Beş yılda bir tekrarlanan Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı yetkisinin verileceği isim halk tarafından belirlenmektedir⁴. 14 Mayıs 2023 tarihinde yapılan seçimde ise dört aday seçim sürecinde görülmüştür. Recep Tayyip Erdoğan Kemal Kılıçdaroğlu, Muharrem İnce ve Sinan Oğan 2023 yılı Cumhurbaşkanlığı Seçimi kapsamında aday gösterilen Cumhurbaşkanı adaylarıdır. Seçimlerin yapıldığı 14 Mayıs 2023 tarihinin ertesi günü olan 15 Mayıs 2023 tarihinde Cumhurbaşkanı adaylarından hiçbirisinin gerekli olan yüzde elli oy oranına ulaşmaması sonucunda seçimler ikinci tura kalmıştır. Aynı zamanda seçimler kapsamında meclisin milletvekilleri de belirlenmektedir. İlk turda belirlenen milletvekili sayıları ise seçimlerin ikinci tura kalması durumunda geçerliliğini koruyarak ikinci tur seçimlerine dahil olmamaktadır.

3.2. Yöntem

Çalışma kapsamında Türkiye’de yapılan 14 Mayıs Cumhurbaşkanlığı seçiminin ilk turunun basında nasıl işlendiğini belirlemek ve haber dili ile söylem ilişkisini ortaya çıkartmak amacıyla van Dijk’ın haber söylem analizi metodu tercih edilmiştir. Eleştirel söylem analizi olarak belirleme yönteminde söylemin bağlamları ortaya konulmaktadır. Böylelikle van Dijk’ın eleştirel söylem analizi yöntemi ile haber metinlerindeki bağlam ortaya çıkarılmaktadır. Çalışmada 15 Mayıs 2023 tarihinde Türkiye’deki

⁴ Cumhurbaşkanlığı Seçim Süresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> , Erişim Tarihi: 31.08.2023

Cumhurbaşkanlığı seçimlerine dair incelenen haberler basılı gazetelerden tercih edilmiştir. Dört basılı gazetenin seçildiği çalışmada incelenen haberler gazetelerin ilk sayfalarında yer almaktadır.

Eleştirel söylem analizi dilsel yöntemlerin kullanıldığı ve toplumsal ilişkilerle bağlama dair çözümlemelerin ortaya konulduğu bir yapı sunmaktadır. Bu yapıda metinlerin ve söylemlerin sadece dilsel yönü değil aynı zamanda arka plan ilişkileri de ortaya konulmaktadır. Eleştirel söylem çözümlemesi öznel bir inceleme ile dilsel yapının incelenmesini sağlamaktadır. Haber metinlerinin eleştirel söylem analizi yöntemi ile çözümlemesinde ideolojik ve toplumsal yapı ilişkilerinin ortaya konulması sağlanmaktadır (Güneş, 2018). Söylemin sahip olduğu gücün toplum üzerindeki etkilerinin ortaya çıkarılması eleştirel söylem analizi ile mümkün hale gelmiştir. İdeolojinin söylem üzerindeki etkisi de yine eleştirel söylem analizleri ile incelenebilmektedir. Hem ideolojinin hem söylemin birbirini besleyen ilişkisi eleştirel söylem çözümlemesinde önem teşkil etmektedir. Dilsel pratiklerin içinde bulunan ideolojik söylemler eleştirel söylem çözümlemeleri ile ortaya konulabilmektedir. Söylemin toplumsal yapısı, biliş ve ideoloji dilin pratikleri ile eleştirel söylem çözümlemeleriyle belirlenmektedir. Bağlam olarak dilin beslendiği toplumsal, ideolojik, tarihsel olgular eleştirel söylem çözümlemesinde incelenmektedir (Güngör, 2020; Karaduman, 2017).

Eleştirel söylem analizi en temel açıklaması ile dilin incelemesi olarak belirtilebilmektedir. Anlam ve içerik sözdizimsel bakışın ileri aşaması olarak söylem analizinde ortaya konmaktadır. Eleştirel söylem analizi sadece sözcüklerin incelendiği değil daha ötesinde sosyal ve toplumsal bağların da incelendiği bir yaklaşımdır. Metinlerin analizi ile gerçekleşen incelemede yazılı, sözlü ve görsel olmak üzere üç başlıkta inceleme görülmektedir (Gürses, 2017: 548). Eleştirel söylem analizi içinde Van Dijk'ın çözümlemesi metinleri içeriklerine göre makro mikro ve olarak ikiye ayırmaktadır. Makro yapılar ise kendi içinde tematik ve şematik olarak iki başlıkta incelenmektedir. Tematik yapıda *başlık, haber girişi, alt başlık, spot* incelemesi yapılırken haberdeki temalar bu incelemede ortaya konulmaktadır. Şematik yapıda ise olayın sunumunu ve haberin kaynaklarını incelemektedir. (Devran, 2010: 64-65; Nergiz ve Akın, 2021: 5). Mikro yapılar gazetecilik pratikleri, haberin değeri ve haber yazma kuralları olarak görülmektedir. *Sentaktik, lexical ve retorik çözümleme* başlıkları da yine mikro yapılar içinde bulunmaktadır. Söylem stili, aynı konunun farklı şekillerde söylem biçimleri mikro düzey çözümlemeler kapsamındadır. Makro yapılar ise haberin kültürel ve kurumsal oluşum yanını ifade etmektedir (Şeker, 2003: 103-104 Toruk ve Sine, 2012: 359-360). Burada cümleler tek bir cümleye indirgenerek söylenmek istenen tek cümle ile ifade edilmektedir. Van Dijk'ın söylem çözümlemesi açısından bakıldığında mikro yapılar metnin cümle yapısını, metin içinde kullanılan sözcükleri içerirken, makro yapılar ise söylemin boyutlarını, metnin tematik yapısını ve konusunu içermektedir. Sadece söylemsel problemlerin değil toplumsal problemlerin de söylemde ortaya konulması eleştirel söylem analiziyle gerçekleşmektedir (Van Dijk, 1985).

3.3. Bulgular

Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapıldığı 14 Mayıs 2023 tarihinden bir gün sonrası olan 15 Mayıs 2023 tarihi inceleme yapılacak tarih olarak belirlenmiştir. Çalışmanın örneklemini, farklı ideolojik konumlanmaları temsil etmeleri sebebiyle özellikle seçilen Hürriyet, Sözcü, Cumhuriyet ve Yeni Şafak gazeteleri oluşturmaktadır. Hürriyet gazetesi merkez çizgide; Sözcü gazetesi muhalif ve merkez-sol eğilimli; Cumhuriyet gazetesi sol ve laik bir perspektifte; Yeni Şafak gazetesi ise muhafazakâr ve iktidar yanlısı bir yayın politikasıyla öne çıkmaktadır. Bu çeşitlilik, çalışmada seçim haberlerinin farklı ideolojik bakış açılarıyla nasıl yansıtıldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. İncelenen dört gazetede Cumhurbaşkanlığı seçimlerine dair toplam 17 adet haber tespit edilmiştir. Çalışma, gazetelerin vitrin sayfası olarak tanımlanan birinci sayfalarında yer alan Cumhurbaşkanlığı seçimine dair haberlerle sınırlandırılmıştır.

3.4. Hürriyet Gazetesi 14 Mayıs Seçimi Haberlerinin Söylem Analizi

Türkiye'de 14 Mayıs Cumhurbaşkanlığı Seçiminin yapıldığı tarihin ertesi günü olan 15 Mayıs 2023 tarihinde yayınlanan gazetenin ilk sayfasında seçim sonuçlarına dair beş haber yapılmıştır. “Bir günde bitmedi” başlıklı haberde seçimlerin ilk turda bitmeyip ikinci tura kaldığı başlığa taşınarak tematik olarak

ön plana çıkarılan anlam olmuştur. Muhalefetin ilk turda seçimi bitirme yönündeki söylemlerine cevap niteliğinde üretilen haber başlığında 4 dönemlik hükümetin bir günde bitirilemeyeceği ima edilerek söz konusu durum iktidar lehine güçlendirilmek istenmiştir. Haberin iki alt başlığı bulunmaktadır. İlk alt başlık “liderlerden sandık çağrısı” şeklindedir. Haberin içeriğinde ise birincil tanımlayıcılar olan Cumhurbaşkanı adayları Recep Tayyip Erdoğan ve Kemal Kılıçdaroğlu’nun açıklamaları okuyucuya doğrudan aktarılmıştır. Haberde başlık ve içerik uyumuna dikkat edildiği görülmüştür. Haber aktarımında nesnel bir dil kullanımı olduğu ve yönlendirici bir ifadenin haber metninde olmadığı tespit edilmiştir.

Haberin ikinci alt başlığı ise “siyasilerin açıklama yarışı” şeklindedir. Haber metninde ise söz konusu açıklamalardan iktidar tarafından yapılan açıklamaların doğrudan aktarılırken muhalefetten yapılan açıklamaların “muhalefet yanlış açıklamalar yapıyor” anlamından üretildiği gözlenmiştir. Mikro analiz açısından haber incelendiğinde muhalefet adına yapılan açıklamalarda yazarın öznel kelime tercihlerinde bulunduğu görülmüştür. Lexical yapıda haber içeriğinde “savundu” kelimesi tercih edilmiştir. Bu ifade ile “iddianın gerçek olmadığı ve iddianın sürdürülemeye devam ettiği” anlamı oluşturulmaktadır. İktidar tarafının ise bu açıklamalara cevap olarak yaptığı açıklamalar haber içeriğinde doğrudan aktarıldığı gözlenmiştir. Haberde ön plana çıkarılan temanın muhalefetin manipülasyon yaptığı şeklinde olduğu ve yine haberin retoriklerinin de bu anlam üzerinden kurulduğu gözlenmiştir.

Gazetede aynı gün yayınlanan bir diğer haber MHP’nin aldığı oy oranı konusudur. Bu haberin başlığı “MHP’den sürpriz” şeklinde atılmıştır. Alt ve üst başlık bulunmayan haberde MHP’nin oy oranının beklenenden yüksek olduğu ön plana çıkarılan anlam olmuştur. Haberin retorik de aynı şekilde “MHP’nin bu seçimi olumlu geçirdiği” anlamını güçlendirecek şekilde kurulmuştur. Haberde ardalan bilgisi olarak son yapılan seçimin sonuçları paylaşılmıştır. Haber, mikro yapı çözümlemesinde sentaktik açıdan incelendiğinde ise cümlelerin genellikle aktif bir yapıda olduğu görülmektedir. Haber metnine editoryal bir katılım gösteren bu durum, seçim sonuçlarında MHP’nin olumlu yönde etkisi olduğu anlamını güçlendirmektedir. Ayrıca haberin retorikinde anlamı güçlendirmek için sayısal verilere yer verilmiştir. Rakamsal ifadeler kullanılması haberde güçlendirilmek istenen anlamın kanıtlanarak haberin inanırılığı artırılmaya çalışılmıştır.

Gazetede yayınlanan bir diğer haber ise İYİ Parti’nin oy oranı ile ilgili yapılan haberdur. Haber “vekil sayısını 4 arttırdı” başlığı ile verilmiştir. İYİ Partinin dört vekil fazla çıkardığı vurgulanan haberin spot kısmında karşılaştırma yapılmıştır. Bu karşılaştırmada rakamlar verilerek oluşturulan anlam mikro incelemenin bir ayağı olan retorik çözümleme bakımından ele alındığında bu haberde de anlamın güçlendirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Haberin ardalan bilgisi de önceki seçimde sahip olunan vekil sayısı ile verilmektedir. Makro incelemenin alt başlığı olan tematik incelemeye göre haber içeriğinde iyi bir sonuç alınsa dahi bu sonucun yeterli olmadığı çünkü önemli isimlerin seçilemediği anlamı ön plana çıkarılmaktadır. Haber metninde edilgen bir yapı kullanılarak vekil sayısındaki artışın geri plana atılmasının desteklendiği görülmektedir. Haberin retorik “İYİ Parti içinde başkanlık divanının önemli isimlerinin seçilemediği için İYİ Partinin seçimlerde başarısız olduğu” anlamından kurulmuştur.

Gazetede yayınlanan bir diğer haberde ise “Meclis Cumhur’un” başlığı atılmıştır. Seçimlerin sonucuna dair Cumhurbaşkanı adayı Recep Tayyip Erdoğan’ın değerlendirmelerinin yer aldığı haberde alt başlık olarak ise “demokrasi şöleni yaşadık” başlığı kullanılmıştır. Haber metninde tırnak işareti ile ‘balkon konuşması’ ifadesinin vurgulandığı görülmüştür. Balkon konuşması, Türkiye’de seçim süreçlerinde siyasal liderler tarafından sıklıkla kullanılan ve seçim zaferinin simgesel bir göstergesi olarak kabul edilen bir söylem biçimi haline gelmiştir. Bu ifade ile “seçim sonuçlarının Cumhurbaşkanı adayı Recep Tayyip Erdoğan tarafından zafer olarak görüldüğü” anlamı öne çıkarılmıştır. Seçime katılan partilerin

aldığı oy oranlarının da aktarıldığı haberde makro yapıda tematik incelemede haber içeriğinde “AK Partinin ve Cumhur İttifakının seçimi önde tamamlaması” ve “AK Partinin seçimde en fazla vekili kazanan parti olması” anlamlarının ön plana çıkarıldığı görülmüştür. Bu haberde de diğer haberlerde olduğu gibi gazete rakamsal ifadeler vererek haberde ön plana çıkardığı anlamı güçlendirme yoluna gitmiştir. Bu bağlamda seçilen milletvekillerinin sayısının haberde verildiği gözlenmiştir.

Aynı gün yayınlanan bir diğer haberde ise “işte TBMM’nin yeni yüzleri” başlığı atılmıştır. Haber içeriğinde alt veya üst başlığa rastlanmazken haberin spotunda yeni isimlerin TBMM’de görev alacağı aktarılmaktadır. Haber içeriğinde yeni isimlerin ardaan bilgileri ve seçildikleri partilerin bilgileri verilerek haber içeriği oluşturulduğu gözlenmiştir. Haberin aktarımında nesnel bir tutum sergilenmiş ve yazarın kişisel görüşüne rastlanmamıştır.

3.5. Yeni Şafak Gazetesi 14 Mayıs Seçimi Haberlerinin Söylem Analizi

Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapıldığı 14 Mayıs 2023 tarihinin ertesi günü olan 15 Mayıs 2023 tarihinde yayınlanan gazetenin ilk sayfasında seçim sonuçlarına dair beş haber yayınlanmıştır. İlk haber “Erdoğan açık ara önde” başlığıyla verilmiştir. Haberde alt başlık olarak ise “Anadolu’dan güçlü destek” ifadesi kullanılmıştır. Haber içeriğinde ve başlıklarda tematik olarak “Cumhurbaşkanı adayı Recep Tayyip Erdoğan’ın aldığı oy oranının” ön plana çıkarılan anlam olduğu görülmüştür. Diğer adayların oy oranlarının da haberde verilmesi ön plana çıkarılan söylemin desteklendiğini göstermektedir. Haber metninde tematik olarak öne çıkarılan anlam şu ifade ile desteklenmektedir: “Anadolu’nun güçlü rüzgarını alarak”. Bu ifade ile Recep Tayyip Erdoğan’ın oy oranındaki üstünlüğü pekiştirilmektedir. Haberin retoriğinde diğer adayların oy oranlarına da yer verilerek Recep Tayyip Erdoğan’ın liderliği güçlendirilmek istenmiştir. Haberde “7’li masa adayı Kılıçdaroğlu’na önemli bir fark attı” ifadesi ile yazarın nesnel haber dilinden uzaklaştığı gözlenmiştir. Haberde yer alan ‘fark attı, zaferini ilan edecek’ gibi ifadeler şematik çözümlemeye göre incelendiğinde haberin yorum içeren bilgilerden oluşturulduğu görülmektedir. Haberin bir diğer alt başlığı olarak “52 şehirde birinci” ifadesi kullanılmıştır. Tematik olarak haber içeriğinde Recep Tayyip Erdoğan’ın oy oranındaki üstünlüğü aynı şekilde öne çıkarılmıştır. Retorik olarak oy oranlarına dair rakamsal bilgi verilirken, ‘seçimi önde tamamladı, birinci çıktı, en yüksek oy aldığı’ ifadeleri ile bu anlam güçlendirilmek istenmiştir.

Gazetenin aynı nüshasında yayınlanan bir diğer haber “cumhur kazandı” başlığı ile sunulmuştur. Haberde üst başlık ve spot kullanılmamıştır. Haber içeriği tematik olarak incelendiğinde cumhur ittifakının seçimleri kazanması ön plana çıkarılmaktadır. Haberde tematik olarak ön plana çıkarılan anlamın başlığa taşındığı görülmektedir. Haberin anlatımında yazarın “tarihi bir başarı kazandı” ifadesi ile yorumsayıcı bir haber dili kullandığı tespit edilmiştir. Haberin retoriği de “tarihi başarı” anlamından kurulmuştur, bu anlamın güçlendirilmesi için rakamsal verilere yer verilmiştir. Haberin alt başlığında “millet ittifakı 214’te kaldı” ifadesi kullanılmıştır. Haber içeriğinde de tematik olarak başlıkta kullanılan söylem desteklenmektedir. Millet ittifakı için “214 vekil çıkarabildi” ifadesi ile haber içeriğinde yanlılık olduğu anlaşılmaktadır. Seçim sonuçları haberlerde cumhur ittifakı açısından “zafer” olarak değerlendirilmektedir. Alt başlıklardan bir diğeri “depremzedeler Erdoğan’a güvendi” şeklindedir. 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen depremden etkilenen Kahramanmaraş, Malatya, Elâzığ, Adıyaman, Kilis, Osmaniye, Şanlıurfa, Gaziantep ve Hatay şehirlerinin oy oranları haber içeriğinde verilmiştir. “Depremzedelerin tek güveni Erdoğan” anlamı haberde ön plana çıkarılan anlam olmuştur. Haber içeriğinde “yaralarını Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Cumhur İttifakı’nın saracağına inandı” ifadesi ile yazarın haber metninde de yorum yaptığı gözlenmektedir. Bir diğer alt başlık “chp ve hdp’ye sandık şoku” şeklindedir. Alt başlığı ve spotu bulunmayan haberde tematik olarak alınan “sonuçların yenilgi olduğu” anlamının ön plana çıkarılmıştır. Öne çıkarılan anlamın lexical çözümlemeye göre “eridi, düşürdü, oy alabildi” öznel ifadeleri ile desteklendiği görülmektedir.

Gazetenin aynı sayısında yer alan bir başka haber, “Sinan Oğan sürprizi” başlığı ile verilmiştir. Haberin başlığında yer alan “sürpriz” ifadesi ile adaya dair yazar tarafından öznel bir yargı oluşturulduğu görülmektedir. Haberin spot kısmında ise Sinan Oğan’ın seçim sonuçlarına dair açıklaması direkt olarak

verilmiştir. Haberin temasında “alınan sonucun beklenmediği” anlamı yer almaktadır. Haber başlığında verilen sürpriz anlamının haber metninde “sürpriz bir sonuç aldı, ittifak partilerinden fazla oy alması” ifadeleri ile de tutarlı olduğu görülmüştür. Sinan Oğan’ın değerlendirmelerine haber metni içinde yer verilerek haberde birincil tanımlayıcının sözleri aktarılmıştır.

Gazetenin bir diğer haberi “*hezimet yaşadılar provokasyon yaptılar*” başlığı ile oluşturulmuştur. “Kazanacağını düşünen, hayal kırıklığı yaşadı, kışkırtmaya çalıştılar” şeklinde yorum içeren ifadelerin haberin spotunda yer aldığı görülmüştür. Böylelikle haberin başlık ve spot kısmında öznel ifadeler yer aldığı tespit edilmiştir. Haberin retoriksinin muhalefetin seçim sırasındaki yanlış değerlendirmeleri üzerinden oluşturulduğu görülmüştür. Bu anlamın güçlendirilmesi için haberin ardalan bilgisi olarak muhalefet liderlerinin seçim sırasındaki açıklamaları aktarılmıştır. Haberde böylelikle muhalefetin yanlış bilgi paylaşımı yaptığı temasının öne çıkarıldığı tespit edilmiştir.

Gazetede incelenen konuyla ilgili yayınlanan son haber “bayram havasında geçti” başlığıyla verilmiştir. Haberin spotunda seçime katılım oranı rakamsal olarak verilirken haber başlığı ve spotu arasında bağlantı olmadığı görülmektedir. Haberin retoriksinin muhabirin seçime dair seçmen izlenimleri üzerine kurulmuştur. Bu anlamın ise “bayram havası yaşattı, tüm renkleriyle, sandığa koştu” şeklindeki ifadeleri ile oluşturulduğu tespit edilmiştir. Bu ifadeler haberin şematik çözümlemeye göre durum yerine yorum içeren bilgilerden üretildiğini göstermektedir.

3.6. Cumhuriyet Gazetesi 14 Mayıs Seçimi Haberlerinin Söylem Analizi

Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapıldığı 14 Mayıs 2023 tarihinin ertesi günü olan 15 Mayıs 2023 tarihinde yayınlanan gazetenin ilk sayfasında seçim sonuçlarını konu edinen iki haber yayınlandığı tespit edilmiştir. Yayınlanan ilk haberde tematik çözümlemeye göre başlığa taşınarak ön plana çıkarılan anlam “*Erdoğan kaybetti*” şeklindedir. Haberin üst başlığında ise “*iktidar algı oyunları ve manipülasyonlarla seçime gölge düşürdü*” ifadesi yer almaktadır. Haber metninin içeriğinde tematik olarak öne çıkan anlam, iktidar partisinin seçim sürecine yönelik olarak ‘yalan haber’ ve ‘algı yönetimi’ aracılığıyla hile karıştırdığı yönündeki iddialardır. Haber içeriğinin, seçim sonuçlarına ilişkin oy oranı açıklamalarına dayandırıldığı; ancak muhabirin durumu aktarmak yerine yorum içeren ifadelere başvurduğu ve bu nedenle haberin nesnel bir dilden uzaklaştığı görülmüştür. Haber metninde “*her seçimde olduğu gibi yine manipülasyon yaptı, oy kaybını gizlemek için*” şeklindeki ifadelerle yine şematik yapı analizine göre nesnellik ölçütlerinden uzak yorum içeren ifadelerin haber metninde yer aldığı gözlenmiştir. Haberin alt başlığında “*aynı dilekçe yüzlerce itiraz*” ifadesi kullanılmıştır. Bu anlamın güçlendirilmesi için alt başlığa taşındığı ayrıca “yüzlerce” gibi pekiştirme sıfatı kullanılarak daha da ikna edici olması sağlanmak istenmiştir.

Gazetenin bir diğer haberinde ise “*olayların ardındaki gerçek*” başlığı kullanılmıştır. Haberde alt başlık, üst başlık ve spot kullanılmamıştır. Haber içeriğine bakıldığında ise seçim sonuçlarının manipüle edilerek aktarıldığı anlamının ön plana çıkarıldığı gözlenmiştir. Haberin retoriksinin de “seçim sonuçlarının kamuoyuna yanlış aktarıldığı” anlamından kurulduğunu söylemek mümkündür.

3.7. Sözcü Gazetesi 14 Mayıs Seçimi Haberlerinin Söylem Analizi

Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapıldığı 14 Mayıs 2023 tarihinin ertesi günü olan 15 Mayıs 2023 tarihinde yayınlanan gazetenin ilk sayfasında seçim sonuçlarına konu edinen beş haber yayınlanmıştır. İlk haber “*yine aynı film*” başlığı ile verilmiştir. Haberin üst başlığı “*sonuçları geç vererek manipülasyon yaptılar*” şeklindedir. Haberin retoriksinde anlatımı desteklemek ve nesnel bir anlatım yakalamak adına resmi veriler kullanılmıştır. Haberin ana metninde Anadolu Ajansı’nın seçim sonuçlarını açıklarken yanlış veri kullandığı iddia edilerek konuyla ilgili dair sadece CHP’nin açıklamalarına yer verilmiştir. Böylelikle haberde örtülü bir yanlışlık gözlenmektedir.

Gazetenin aynı nüshasında yayınlanan ikinci haber “AKP’nin vekilleri azaldı CHP’nin vekilleri arttı” başlığı ile verilmiştir. Haberin üst başlığında ise “milletvekili seçiminde AKP istediğini bulamadı” şeklinde başlık atılırken ana başlık ile üst başlık arasında bağlantı olduğu tespit edilmiştir. Başlıklara taşınarak ön plana çıkarılan anlamlar şematik çözümlemeye göre incelendiğinde yorum içeren ifadeler gözlenmiştir. Haberin spot kısmında ise hem AK Parti’nin hem de CHP’nin 2018 seçimlerindeki milletvekili sayıları karşılaştırılmıştır. Haberin spot kısmının haberin ana başlığını destekler şekilde oluşturulduğu gözlenmiştir. Haberde retorik olarak sayılarla karşılaştırılma yapılırken aynı zamanda 2018 seçiminin rakamlarına yer verilerek art alan bilgisi de aktarılmıştır. Aynı zamanda haberde grafik kullanılarak milletvekili dağılımları parti bazında gösterilmektedir. Böylelikle de haberdeki kurulan anlamın okuyucuya daha inanılır bir şekilde aktarılmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir.

Haberin retoriklerinin aslında AK Parti ve ittifak ortaklarının bu seçimde kaybeden taraf olduğu anlamından kurulduğunu söylemek mümkündür. Anlamı kuvvetlendirmek için son seçimdeki milletvekili sayıları ile şimdiki milletvekili sayıları arasındaki farklar verilmiştir. Haberin devamında alt başlık kullanılmıştır. Alt başlık ise “tip iki milletvekili çıkardı” şeklindedir. Haber tematik olarak incelendiğinde meclis üstünlüğünün cumhur ittifakında olduğu anlamının öne çıkarıldığı görülmektedir. Haberin içeriği ile haberin başlığı arasında bir bağlantı olmadığı tespit edilmiştir. Haberde yazar seçime dair kendi düşüncelerini “Kılıçdaroğlu ikinci turda seçilirse mecliste çoğunluğu olmadığı için sıkıntı yaşayabilir” ifadesi ile belirtmiştir. Lexical çözümleme açısından bakıldığında ise “sıkıntı yaşar” ifadesinin gazetenin ideolojik yönelimini yansıttığı söylenebilmektedir. Yazarın nesnel haber dilinden uzaklaştığı görülmektedir.

Gazetede yer alan bir diğer haber “seçimin sürprizini MHP yaptı, vekil sayısı arttı” başlığı ile verilmiştir. Haberde üst başlık ve spot kullanılmıştır. Üst başlıkta “Cumhur’un terör propagandası meyvesini verdi” ifadesi yer almıştır. Üst başlığın ve ana başlığın ön plana çıkardığı anlam seçim dönemindeki iftiraların seçimde bir karşılık bulduğu şeklindedir. Ana başlık ve alt başlık incelendiğinde ise aralarında bir neden sonuç ilişkisi olduğu görülmektedir. Üst başlığın neden ana başlığın ise sonuç olacak şekilde yazar tarafından oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Haberin spot kısmında ardalan bilgisi verilerek üst başlık ve ana başlık ile bağlantı kurulduğu da görülmektedir. Haberin retoriklerinin de aynı anlamın güçlendirilmeye çalışıldığı ve inanılırlığın artması için rakamsal ifadelerle başvurulduğu tespit edilmiştir. Şematik çözümlemeye göre haberde kullanılan “değirmen suyuna girdiği, barajı bile geçemeyeceği, en sürpriz partisiydi” ifadeleri ile nesnel haber dilinden uzaklaştığı ve muhabirin öznel düşüncelerini haber metnine taşıdığı görülmektedir. Böylelikle haber metninin nesnel bir dille yazılması kuralı göz ardı edilmiştir. Öznel bir haber diliyle oluşturulan haberde MHP’nin aldığı sonucun sevinçle karşılandığı öne çıkarılmaktadır. Lexical çözümleme açısından bakıldığında “sürpriz” nitelemesinin başlığa taşıyarak gazetenin sahip olduğu ideolojiyi yansıttığını söyleme mümkündür.

Gazetede aynı gün yayınlanan bir diğer haberde “günün fotoğrafı Bahçeli’nin oy kullandığı sandıktan geldi” başlığı kullanılmıştır. Haberde spot ve üst başlık kullanılmazken haber fotoğraf üzerine inşa edilmiştir. Haberin fotoğraf kısmında ise MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin oy kullandığı sırada arkasındaki bir vatandaşın Millet İttifakı ile özdeşleşen kalp işareti yapması yer almaktadır. Fotoğrafa dair olay bilgisi ve art alan bilgisi de haber içinde verilmektedir. Haberin nesnel bir dille aktarıldığı görülmektedir.

Gazetede yayınlanan son haber ise “2023 seçiminde katılım rekoru” başlığı ile aktarılmaktadır. Haberde alt başlık ve spot kullanmamıştır. Başlığa taşınarak tematik olarak ön plana çıkarılan bu anlam üzerinden yine haberin retorik kurulumu. Seçime katılıma dair yorumlayıcı ifadeler “dünyada zor görülecek bir rekora imza attı” şeklinde haberde yer almıştır. Haber metninde anlatımı kuvvetlendirecek bir ardalan bilgiye rastlanmamıştır. Haberin retorik kullandığı oylara ilişkin rakamsal verilere yer verilerek güçlendirilmek istenmiştir. Haber içeriğinde yazarın “dünyada zor görülecek”, “vatandaşların demokrasiye olan özlemi ortaya çıktı” ifadeleri ile insanların AK Partinin demokrasiden uzak durduğu anlamı ima edilerek subjektif bir üslupla nesnellik ölçütlerinden uzaklaştığı tespit edilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye’de 14 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Seçimi’nin ertesi günü, 15 Mayıs 2023 tarihinde yayınlanan basılı gazetelerin birinci sayfalarında yer alan haber metinleri Van Dijk’ın Eleştirel Söylem Analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışma kapsamında Hürriyet, Sözcü, Cumhuriyet ve Yeni Şafak gazeteleri ideolojik çeşitliliği temsil etmeleri bakımından örneklem olarak seçilmiştir. Bu yönüyle çalışma, Türkiye’deki medya yapılanmasının ideolojik çeşitlenmeye bağlı olarak haberi inşa ediş pratiklerine dair bütüncül ve karşılaştırmalı bir söylem analizi sunmaktadır.

Elde edilen sonuçlara bakıldığında gazeteler arasında ideolojik pozisyonlara göre haberin yapılandırılması açık biçimde farklılaştığı görülmektedir. Yeni Şafak gazetesi haberlerinde Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Cumhuriyet İttifakı’nı zafer anlatısı üzerinden konumlandırarak “tarihi başarı”, “milletin güveni”, “güçlü liderlik” gibi retoriklerle seçim sonucunu bir hegemonya üretim aracına dönüştürmüştür. Bu bağlamda kullanılan söylemler, Hall’ın (1997) belirttiği gibi ‘temsiliyetin ideolojik boyutlarını’ görünür kılmakta ve iktidarın yeniden üretimine katkı sağlamaktadır.

Cumhuriyet ve Sözcü gazeteleri ise seçim sonuçlarına ilişkin haberleri, muhalefet lehine anlamlandırmakta; iktidarın meşruiyetine dair eleştiriler ve şüpheler üzerinden söylem üretmektedir. Özellikle seçim sürecine dair “manipülasyon”, “algı yönetimi” ve “gerçek dışı bilgi aktarımı” gibi ifadeler, sadece bir bilgi verme çabası değil, aynı zamanda okuyucunun siyasi tutumunu şekillendirme potansiyeline sahip müdahaleci bir habercilik pratiğini göstermektedir.

Hürriyet gazetesi, diğer gazetelere kıyasla daha merkezde duran bir habercilik dili tercih etmiştir. Ancak mikro analiz düzeyinde yapılan çözümlemeler, bu gazetenin de iktidar lehine söylemsel yönelimlere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle muhalefet söylemlerine dair kullanılan kelimelerin öznel nitelik taşıması, Hürriyet’in de haber dili aracılığıyla belirli bir ideolojik pozisyonu yeniden ürettiğini göstermektedir.

Çalışmanın bulguları, haber metinlerinde görünürde “nesnel bilgi aktarımı” çabası olsa da, söylemsel yapıların büyük ölçüde taraflılık içerdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle başlık, alt başlık ve spot kısımlarında kullanılan ifadelerin çoğu yorum içermekte, haberi yazan kişi ya da kurumun ideolojik eğilimini okuyucuya aktaracak şekilde yapılandırılmaktadır. Bu durum, Van Dijk’ın (2006) “haber söylemi aracılığıyla ideolojik kontrol” kavramını doğrular niteliktedir. Yani haberin sadece içeriği değil, nasıl yapılandırıldığı da ideolojik hegemonya üretimi açısından kritik önemdedir. Bulgular ayrıca, Türkiye’deki medya ortamında politik kutuplaşmanın haber üretim süreçlerine doğrudan yansıdığını göstermektedir. Haber söyleminin, seçmen davranışını etkileyebilecek düzeyde ideolojik yapı taşları taşıması, medyanın sadece bilgi veren bir kurum değil, aynı zamanda toplumsal algı ve siyasal yönelim inşa eden bir aygıt olduğunu göstermektedir (Thompson, 1990).

Bu çalışmanın sonucunda ulaşılan en önemli sonuç Türkiye’deki ana akım basının, Cumhurbaşkanlığı seçimleri gibi yüksek siyasal gerilimin yaşandığı dönemlerde, haberi nesnel bir şekilde aktarmaktan çok, kendi ideolojik pozisyonlarını yeniden üreten söylemsel yapılarla sunma eğiliminde olduğudur. Bu durum hem gazetecilik etiği açısından hem de demokratik bir kamuoyunun oluşumu açısından problematiktir. Sonuç olarak, Van Dijk’ın eleştirel söylem analizi yöntemiyle yapılan bu çalışma, Türk mediasındaki habercilik pratiklerinin ideolojiyle olan yakın bağına görünür kılmaktadır. Bu bağlamda medya; sadece haber aktaran değil, aynı zamanda siyasi anlamlar üreten, toplumsal gerçekliği yeniden şekillendiren ve hatta siyasal mücadele alanı haline gelen ideolojik bir aygıt olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Althusser, L. (2010). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. Çev. Alp Tümertekin. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bulut, Y. (2011). İdeolojinin Tarihçesi. *Sosyoloji Dergisi*, 3(23), 183-206.
- Çakmak, F., ve Bilişli, Y. (2019). İdeoloji, Söylem ve İletişim Çalışmalarında Ruth Wodak. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 99-124.
- Çelik, H., ve Ekşi, H. (2008). Söylem Analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27), 99-117.
- Çelik, N., B. (2005). İdeolojinin Soykütüğü: Marx ve İdeoloji. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Çoban, S. (2012). Gramsci, Hegemonya ve Kapitalizm. In First International Interdisciplinary Social Inquiry Conference.
- Çubukçu, A. (1994). Kültür ve İdeoloji Sorunları. İstanbul: Evrensel Kültür Kitaplığı.
- Devran, Y. (2010). Haber söylem ideoloji (Vol. 15). İstanbul: Başlık Yayın Grubu.
- Dural, A. B. (2012). Antonio Gramsci ve Hegemonya. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(39), 309-321.
- Ercan, G. S., ve Danış, P. (2019). Söylem, Söylem Çözümlemesi ve Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Tanımları ve Kapsamları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(2), 527-552.
- Fairclough, N. (2003). Dil ve İdeoloji. B. Özdemir (Ed), Söylem ve İdeoloji içinde (155-173). İstanbul: Su Yayınları.
- Feridunoğlu, İ. C. (2017). Hürriyet Gazetesi'nce 1964 Johnson Mektubu Süreci'nde Kullanılan Dilin Milliyetçi Söylem Bağlamında Söylem Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 371-394.
- Gökgül, A. N. (2023). Stuart Hall'un Kültür Kuramına Katkıları. 4. *BOYUT Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, (21), 55-70.
- Gölcü, A., Enes, B., & Karadeniz, B. (2019). Dil ve Söylem Pratiklerini Haber Metinlerinde Aramak: Yeni Zelanda Terör Saldırısı Örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (17), 220-251.
- Gül, S. S., & Nizam, Ö. K. (2021). Sosyal Bilimlerde İçerik ve Söylem Analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 181-198.
- Günay, İ. E. (2022). Van Dijk'in Eleştirel Söylem Analizi Bağlamında Azerbaycan ve Ermenistan Arasındaki Savaşa İlişkin Le Monde ve Le Figaro'da Kullanılan Haber Başlık ve Girişlerinin Analizi. *Aksaray İletişim Dergisi*, 4 (1), 46 – 65.
- Gündüz, U., ve ARIKAN, İ. (2018). Türk-İsrail Krizlerinin Türk Medyasında Temsil Örneklerinin Fairclough'ın Söylem Analizi ile Okunması. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi)*, 3(2), 151-174.
- Güneş, A. (2018). Yazılı Basında Haber Söylemi: 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Seçim Haberlerinin Çözümlemesi. *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 6(12), 13-42.
- Güneş, A. (2021). Eleştirel Söylem Analizi Çerçevesinde Metin Çözümlemesi: İstiklal Marşı Örneği. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 152-168.
- Güngör, B. (2020). Söylem Yaklaşımı Üzerine Bir Kavram Çalışması ve Eleştirel Söylem Analizi. *Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 1-11.
- Güngör, S. (2001). Althusser'de İdeoloji Kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2).

- Gürses, F. (2017). Kadın Cinayetlerinin Haber Söylemi: Münevver Karabulut ve Özgecan Aslan Haberleri Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72(3), 541-568.
- Halifeoğlu, M. (2015). Stuart Hall: Yapı, İdeoloji ve Kültür. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Hall, S. (1999). İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulmanın Geri Dönüşü. M. Küçük (Ed), *Medya İktidar İdeoloji içinde* (77-127). Ankara: Ark Yayınları.
- Karaduman, S. (2017). Eleştirel Söylem Çözümlemesinin Eleştirel Haber Araştırmalarına Katkısı ve Sunduğu Perspektif. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 31-46.
- McLellan, D. (2012). *İdeoloji*. Çev. Barış Yıldırım. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Müftüler, B. (2023). Norman Fairclough'un Eleştirel Söylem Çözümleme Modeline Göre Mahtumkulu Divanı'nın İdeoloji ve Güç/İktidar Temelinde Değerlendirilmesi. *Folklor Akademik Dergisi*, 6(1), 74-94.
- Nergiz, E., ve Akın, N. (2021). Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Eleştirel Söylem Analizi: Mutlu Kaya Örneği. *Middle Black Sea Journal of Communication Studies*, 6(1), 1-16.
- Oçak, Z. (2018). İdeoloji Kavramına Marksist ve Post Marksist Yaklaşımlar: Karl Marks, Antonio Gramsci ve Louis Althusser. *Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergi*, 1(2), 56-74.
- Oğuz, M. C. (2008). Söylem Analizi. *Sosyoloji Notları*, 5, 52-57.
- Sallan Gül, S., ve Kâhya Nizam, Ö. (2021). Sosyal Bilimlerde İçerik ve Söylem Analizi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (42), 181-198. <https://doi.org/10.30794/pausbed.803182>
- Subaşı, S. T. (2018). Stuart Hall ve Gramsci Etkisi. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (25), 487-502.
- Şah, U. (2020). Eleştirel Söylem Analizi: Temel yaklaşımlar.
- Şahin, Y. (2017). Michel Foucault'da söylem analizi. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*, 3(6), 119-135.
- Şeker, M. (2003). Haber Söylemi İçinde Yapılandırılmış Örtülü Nesnellik İhlalleri. *Selçuk İletişim*, 2(4), 100-113.
- Topakkaya, A. (2007). İdeoloji Kavramının Tarihsel Gelişim Sürecine Kısa Bir Bakış. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1-2), 163-180.
- Toruk, İ., ve Sine, R. (2012). Haber Söylem Üretimindeki İdeolojik Etki: Wikileaks Haberleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 351-378.
- van Dijk, T. A. (1985). The expression of ethnic situation models in prejudiced stories. 1983. In: J.P. Forgas, (Ed.) *Language and social situations*, 61-79. New York: Springer, 1985.
- van Dijk, T. A. (1991). *Racism and the Press*. New York: Routledge.
- van Dijk, T. A. (2001). *Critical Discourse Analysis*. D. Schiffrin., D. Tannen, & E. H.Hamilton. (Ed.), In *The Handbook of Discourse Analysis*, Oxford: Blackwell Publishing.
- van Dijk, T. A. (2019). *İdeoloji: Multidisipliner Bir Yaklaşım*. Çev. Demir, A. Ankara: Hece Yayınları ve Dergileri.
- Yaylacı, A. F., ve Beldağ, A. (2018). Değerler Eğitimi ve Güncel Tartışmalar: Gazete Haberlerine İlişkin Bir Eleştirel Söylem Analizi. *Sakarya University Journal of Education*, 8(1), 139-155.

Yıldız, F. U., ve Günay, V. D. (2011). Yazınsal söylemin ideolojik boyutu. *Synergies Turquie*, 4, 153-167.

TDK. (2023). İdeoloji, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 28.08.2023.

Cumhurbaşkanlığı Seçim Süresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> , Erişim Tarihi: 31.08.2023

İnternet Kaynakları

Milliyet. (2023). <https://www.milliyet.com.tr/dunya/dunya-bu-goruntuleri-konusuyor-israil-gucleri-mescid-i-aksaya-saldirdi-6927198> , Erişim Tarihi: 12.06.2023.

Haber Türk. (2023). <https://www.haberturk.com/israil-den-mescid-i-aksa-baskini-200-filistinli-gozaltina-alindi-3580001> , Erişim Tarihi: 12.06.2023.

Anadolu Ajansı. (2023). <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-polisi-mescid-i-aksaya-baskin-duzenledi/2863787#> , Erişim Tarihi: 12.06.2023.

BBC. (2023). <https://www.bbc.com/turkce/articles/c6pzg4kell3o> , Erişim Tarihi: 12.06.2023

Demirören Haber Ajansı. (2023). <https://www.dha.com.tr/dunya/filistin-disisleri-500den-fazla-ibadet-eden-kisi-hukuka-aykiri-bir-sekilde-gozaltinda-video-2231556> , Erişim Tarihi: 12.06.2023.

İhlas Haber Ajansı. (2023). <https://www.ihf.com.tr/haber-israil-polisi-mescid-i-aksada-ibadet-eden-muslimanlara-saldirdi-1160300/> , Erişim Tarihi: 12.06.2023.